

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 8.

DOI: 10.32702/2307-2156.2022.8.11

УДК 351

Г. Я. Солонинка,

здобувач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування, Національний університет охорони здоров'я

України імені П.Л. Шупика

ORCID ID: 0000-0001-6733-9939

С. П. Кошова,

к. держ. упр., доцент, доцент кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування, Національний університет охорони здоров'я

України імені П.Л. Шупика

ORCID ID: 0000-0002-7637-4311

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ СУЧАСНОСТІ:

ПЕРЕДУМОВИ ТА ШЛЯХИ

H. Solonynka,

Master's degree in Public Administration of the Department of Healthcare Management and Public Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine

S. Koshova,

PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Healthcare Management and Public Administration, Shupyk National Healthcare University of Ukraine Kyiv, Ukraine

THE FORMATION OF THE RULE OF LAW OF OUR TIME:

PREREQUISITES AND WAYS

У статті досліджується передумови та шляхи формування правової держави сучасності. Проаналізовано теоретичну сутність понять права держава сучасності та громадянське суспільство. Під правовою державою сучасності розуміють державу, яка в своїй діяльності керується вимогами лише правових приписів, основ, а не діє у відповідності до інтересів політичної еліти, які б лобіювали персональні інтереси в процесі реалізації державними органами їх функцій. Встановлено, що громадянське суспільство визначається як різноманітна сукупність взаємних відносин індивідів, які діють в умовах вільного ринкового суспільства і правової держави. Встановлено, що взаємовідносини між інститутами громадянського суспільства та органами публічної влади врегульовуються на основі Конституції України, Законів України, міжнародних актів, підзаконних нормативно-правових актів, договорів, меморандумів, установчими документами інститутів громадянського суспільства. Встановлено, що наступні проблеми перешкоджають розвитку правової держави сучасності: нерозвиненість громадянського суспільства, недотримання автономії місцевого самоврядування; правовий нігілізм, повільний розвиток ринкового господарства, що не дає свободу підприємництву; незабезпечення рівності громадян перед законом і судом, які прописані в законодавстві; порушення виборчих прав громадян, фальсифікації, спотворення правосвідомості; утискаються опозиційні громадські організації та рухи; утискаються свобода слова та преси; низька правова культура громадян. Визначено, що до основних шляхів формування правової держави сучасності відносять реалізацію наступних аспектів: домогтися такого стану суспільства, за якого дотримання закону було б вигідніше, ніж його порушення; перетворення правоохоронних органів на робочий механізм, який активно сприяє становленню правопорядку в суспільстві; забезпечення децентралізації управління; потреба у формуванні моральної основи правової держави, яку утворюють загальнолюдські принципи гуманізму та справедливості, рівності та свободи особистості.

The article examines the prerequisites and ways of forming the rule of law today. The theoretical essence of the concepts of the rule of law of modern times and civil society is analyzed. Under the rule of law of today understand the state, which in its activities is guided only by the requirements of legal regulations, bases, and does not act in accordance with the interests of the political elite, which would lobby personal interests in the implementation of state functions. It is established that civil society is defined as a diverse set of mutual relations of individuals operating in a free market society and the rule of law. It is established that the relationship between civil society institutions and public authorities is regulated on the basis of the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, international acts, bylaws, treaties, memoranda, constituent documents of civil society institutions. It is established that the following problems hinder the development of the rule of law today: underdevelopment of civil society, non-compliance with the autonomy of local self-government; legal nihilism, slow development of a market economy that does not give freedom to entrepreneurship; failure to ensure equality of citizens before the law and the court, which are prescribed by law; violation of citizens' suffrage, falsification, distortion of legal consciousness; opposition public organizations and movements are suppressed; freedom of speech and the press are suppressed; low legal culture of citizens. It is determined that the main ways of forming the rule of law of today include the implementation of the following aspects: to achieve a state of society in which compliance with the law would be more profitable than its violation; transformation of law enforcement agencies into a working mechanism that actively contributes to the formation of law and order in society; ensuring decentralization of management; the need to form the moral basis of the rule of law, which is formed by universal principles of humanism and justice, equality and individual freedom.

Ключові слова: передумови, шляхи, правова держава, громадянське суспільство.

Keywords: preconditions, ways, rule of law, civil society.

Постановка проблеми. Передумови та шляхи формування правової держави сучасності є необхідним етапом еволюції сучасної демократії. Актуальність цієї теми пояснюється лише тим, що побудова правової держави безпосередньо зачіпає інтереси всіх верств суспільства. Оскільки правова держава є складним, внутрішньо суперечливим суспільно-політичним явищем, що здійснює вплив на суспільство, і має різноманіття виконуваних завдань та функцій. Правова держава може бути сформована лише на основі громадянського суспільства, розвиненість якого, своєю чергою, залежить від ступеня імплементації принципів правової держави сучасності.

Доповнення загального демократичного базису потужною соціальною складовою дозволяє пом'якшити об'єктивні суспільні протиріччя, які принципово не можна вирішити на основі тільки верховенства права. Адже формальна рівність громадян перед законом, до дотримання якої звелася практична реалізація ідеї правової держави сучасності, не тільки не усуває, а й, навпаки, часто легалізує та унаочнює природну, майнову та статусну нерівність людей.

Серед актуальних завдань в побудові правової держави сучасності, що стоять на сьогодні перед суспільством, пріоритетним напрямком являється розвиток інститутів громадянського суспільства. Розбудова громадянського суспільства дозволяє забезпечити права і свободу людини й громадянина, створити умови для затвердження демократії, тому що чим більше воно розвинуто, тим легше громадянам захищати свої інтереси. Отже, громадянське суспільство є механізмом забезпечення нормальних і гідних умов життя громадян, гарантом демократії.

При дослідженні проблем правової держави необхідно аналізувати питання, що виникають як з позиції норми права і правового регулювання, так і з точки зору справедливості діяльності держави і виконанні ним свого боргу по відношенню до суспільства, тому актуальним являється розгляд передумов та шляхів формування правової держави сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику передумов та шляхів формування правової держави сучасності досліджує незначна кількість науковців. Зокрема, наукові праці М. О. Кравцова, А. А. Приходька, А. І. Неділька, Б. В. Чернявської, В. І. Московця, О. Н. Євтушенка, Н. М. Мельтюхової, Л. В. Набокої, Ю. В. Дідка, В. О. Чукаєвої, Б. М. Маменка, О. І. Пархоменко-Куцевіла, присвячені аналізу передумов, ознак, проблем і шляхів формування правової держави.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження передумов та шляхів формування правової держави сучасності як доктринально-концептуальної основи управління суспільним розвитком та процесами державотворення, які мають орієнтуватися на запити та потреби громадянського суспільства. Для досягнення мети визначено такі завдання:

1. визначити сутність правової держави сучасності та громадянського суспільства;
2. встановити передумови та шляхи формування правової держави сучасності;
3. проаналізувати роль інститутів громадянського суспільства для формування правової держави сучасності.

При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій юридичній і політологічній літературі точаться суперечки про сутність і функції правової держави сучасності. Однозначного розуміння сутності і функцій правової держави сучасності важко знайти і в сучасній вітчизняній

юридичній науці. Варто відзначити, що правова держава сучасності – це держава, в якій правовими засобами реально забезпечені права і свободи людини і громадянина, і вся публічно-політична діяльність держави здійснюється в суворій відповідності з правом і законом.

Це накладає свій специфічний відбиток на теорію і практику формування правової держави сучасності в Україні. Однак ми виходимо з того, що Конституція України проголошує Україну як правову державу (ст. 1, ч. 1) [1], проте це не означає, що в Україні вже склалася правова держава сучасності в повному розумінні даного поняття. До того ж правова держава сучасності – це аксіома і має базуватися на розвиненому громадянському суспільстві.

Такі науковці, як: Маменко Б. М., Пархоменко-Куцевіл О. І. зазначають, що «до складових правової держави сучасності можна віднести формування національної концепції правової держави та її модернізація внаслідок соціальних викликів» [2, с. 104]. Важливим структурним компонентом правової держави сучасності являється надійний захист прав і свобод людини та громадянина [3, с. 36].

Розвиток правової держави сучасності – це складний і тривалий процес, який триватиме у мірі проведення в життя реформ, загальнолюдських цінностей побудови сучасного демократичного суспільства. Проведення в державі різних реформ можна вважати необхідною передумовою остаточного формування правової держави сучасності.

Під правовою державою сучасності розуміється така держава, яка в своїй діяльності керується вимогами лише правових приписів, основ, а не діє у відповідності до інтересів політичної еліти, олігархів і транснаціональних корпорацій, які б лобіювали персональні інтереси в процесі реалізації державними органами їх функцій, не під впливом ситуації, в певний момент популістської кон'юнктури, особливо передвиборної, і тим більше не під впливом корумпованих чиновників і злочинних співтовариств.

Ідея правової держави була актуальною і в минулому, оскільки основний привід даної уваги до правової держави сучасності полягає не лише в гуманізмі самої ідеї його виникнення, але і в пошуках шляхів її найбільш доцільного оформлення і ефективного здійснення [4].

Для дослідження передумов та шляхів формування правової держави сучасності, треба визначитися із поняттям «громадянське суспільство», яке сьогодні широко використовується іноді в суперечливих значеннях [5, с. 56]. Серед найбільш влучних понять на нашу думку, є:

– система, що має свої механізми розвитку та управління, тобто: 1) громадяни, які вступають у різні відносини, реалізують свої потреби та забезпечують цілеспрямований розвиток суспільства без втручання державних структур; 2) громадянська ініціатива, громадянський обов'язок дають можливість для розвитку всіх структур громадянського суспільства [6, с. 39];

– сфера діяльності різних суспільних інститутів, у якому держава – лише інститут, основне завдання якого полягає в охороні громадянського суспільства, прав і законних інтересів особистості [5, с. 57];

– різноманітна сукупність взаємних відносин індивідів, які діють в умовах вільного ринкового суспільства і правової держави [7].

Для громадянського суспільства характерні горизонтальні зв'язки і схеми організації, оскільки відносини між суб'єктами ґрунтуються не на ієрархічному підпорядкуванні, а на вільній конкуренції або ж, навпаки, солідарності, що дозволяє громадянам і цивільним об'єднанням взаємодіяти між собою, не вдаючись до авторитарних методів. Стрижнем громадянського суспільства являється вільна і незалежна особистість, здатна брати участь у вирішенні актуальних суспільних проблем. При цьому завдання правової держави створити умови для реалізації потреб як суспільства в цілому, так і особистості зокрема [7]. Перехід від радянської системи державного управління до сучасної системи, зумовило переміщення на перший план

інтересів громадян, суспільства, а не організаційної структури як було раніше.

Громадянське суспільство в Україні займає проміжну роль між суспільством та державою відповідно до цього визначається його роль у суспільстві та державі. Роль інститутів громадянського суспільства визначається функціями громадянського суспільства: інтегральною, інструментальною, дистрибутивною, регулятивною, управлінською, комунікативною, нормативною, ціннісною, контролюючою, функціями протистояння і критичного відображення [8].

При вивченні прогалин правової держави слід розглядати виникаючі питання як з позиції норми права, так і з точки зору справедливості дій держави. На початку 90-х років почався активний рух становлення правової держави, в той час як досвід еволюційного розвитку політичних інститутів і держави, а також поступове зміцнення правової бази правової держави – практично були відсутні [2].

Пропонуємо виокремити найбільш відомі проблеми, які перешкоджають розвитку правової держави сучасності: нерозвиненість громадянського суспільства, недотримання автономії місцевого самоврядування; правовий нігілізм, повільний розвиток ринкового господарства, що не дає свободу підприємництву; незабезпечення рівності громадян перед законом і судом, які прописані в законодавстві; порушення виборчих прав громадян, фальсифікації, спотворення правосвідомості; утискаються опозиційні громадські організації та рухи; утискаються свобода слова та преси; низька правова культура громадян [4].

Важливою проблемою є неефективна взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади, так як на сьогодні майже відсутні механізми їх взаємодії, це викликає такі порушення як зловживання службовим положенням та виникненню корупційних дій. Тобто необхідно структурувати механізми взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства, створити умови для партнерських

відносин між ними, що в загальному утворить сприятливі умови для ефективних та плідних взаємовідносин між органами публічної влади та громадянським суспільством, що в цілому підвищить рівень розвитку публічного управління на загальнодержавному рівні. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади підвищує рівень децентралізації влади. Вдосконалення механізмів їх взаємодії крім наведених вище процесів дає можливість вдосконалити систему місцевого самоврядування, розвивати громадянське суспільство, підвищувати рівень місцевої демократії, активізувати діяльність представників місцевих громад [8].

Взаємовідносини між інститутами громадянського суспільства та публічною адміністрацією повинні бути врегульовані, де дане регулювання в Україні здійснюється на основі Конституції України, Законів України, міжнародних актів, підзаконних нормативно-правових актів, договорів, меморандумів, установчими документами інститутів громадянського суспільства. Основним нормативно-правовим актом, який декларує побудову відносин між інститутами громадянського суспільства та суб'єктами публічної адміністрації в Україні, є Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затверджена Указом Президента від 26 лютого 2016 року № 68/2016 [9].

Історичний шлях держави показує, що в історії України виявляються проблеми перспективного розвитку громадянської культури і цивільних інститутів. В Україні на всіх етапах свого існування прагнули придушити будь-які прояви автономії особистості і суспільства. Громадянське суспільство ще знаходиться на стадії розвитку, якому характерна нестабільність суспільних відносин а його структура є аморфною. Проблему спотворення правосвідомості, тобто психічного відображення людиною державно-правової дійсності у вигляді громадських понять і образів, варто долати. Деформація правосвідомості являє собою спотворення психічного

відображення людиною державно-правової дійсності у вигляді узагальнених понять і образів, їх неправильне розуміння чи заперечення [10].

Деформація правосвідомості в будь-якому суспільстві є найсильнішим чинником, що негативно впливає на процес побудови правового громадянського суспільства. Тому усунення дефектів правосвідомості є одним з найважливіших напрямків діяльності будь-якого сучасної правової держави. Говорячи про проблеми в правовій культурі, варто відзначити, що якщо вона нерозвинена, знаходиться на низькому рівні, державні і правові інститути заперечуються більшістю членів суспільства як цінність.

Суспільні відносини регулюються іншими, позаправовими і позадержавними засобами. В даному випадку необхідно розуміти, що правова культура не може бути ізольована від загальної культури суспільства. Науковці Касинюк Л.А., Мельник Е.А. зазначають, що важливим чинником являється правова культура правлячої еліти [10]. Однією з найбільш головних проблем розвитку правової держави сучасності являється грубе порушення в країні принципу верховенства права (поняття верховенства права було введене Дайсі А. В. у 1885 році) [11]. Значна частина норм, закріплена державним законодавством, не реалізується, діє лише формально.

Держава не завжди виявляється здатною асекурувати права і свободи громадян в різних сферах життєдіяльності. Принцип поділу влади в Конституції України показує, що законодавча влада не здатна в повній мірі організувати державний контроль за виконавчою владою стосовно асекурації реалізації державних законів. Успішне вирішення даної проблеми допоможе розробити та сформувані сприятливий ґрунт для створення правової держави сучасності. Необхідно досягати високого рівня правової та політичної свідомості, шляхом створення несуперечливого законодавства, розвитку загальної і правової культури [4].

До основних шляхів формування правової держави сучасності відносять реалізацію наступних аспектів:

1) Домогтися такого стану суспільства, за якого дотримання закону було б вигідніше, ніж його порушення, що передбачає високий рівень політичної та правової свідомості людей, політичної культури особистості та суспільства, розуміння необхідності свідомої участі в управлінні державними та громадськими справами;

2) Перетворення правоохоронних органів на робочий механізм, який активно сприяє становленню правопорядку в суспільстві;

3) Децентралізація управління, розмежування функцій центральних структур влади та органів місцевого самоврядування, розширення компетенцій останніх;

4) Необхідно сформуванню моральну основу правової держави, яку утворюють загальнолюдські принципи гуманізму та справедливості, рівності та свободи особистості. Саме це виявляється у демократичних методах державного управління, справедливості та правосуддя.

В усі часи заклики до правової держави і сам процес її формування мали місце як протиставлення його як антипода деспотичну способу правління, абсолютизму, тощо. Тому найоптимальніші концепції правової держави виникли у період антифеодальної боротьби буржуазії, що запропонувала власні юридичні цінності проти узаконеного свавілля старих панівних класів [2].

На сьогоднішній день правова держава сучасності не лише одна з найбільш значущих загальнолюдських цінностей, покликаних утвердити гуманістичний початок, справедливість, а й ефективний практичний інститут забезпечення та захисту прав і свобод, честі та гідності особистості, засіб боротьби з бюрократизмом, форма здійснення та існування реального народовладдя.

Тож, розвиток правової держави сучасності – складний і повний помилок процес. Реалізувати цілі правової держави сучасності необхідно поетапно і грамотно, з урахуванням історичних та національних особливостей країни. Необхідно максимально застосовувати вже

накопичений досвід інших країн щодо впровадження правових реформ, посилено розвиваючи рівень продуктивних сил і правової свідомості громадян України.

Правову державу сучасності побудувати за декілька років або навіть десятків років неможливо. В деяких країнах дане явище протікало довго, протягом століть та поступово удосконалювалося [4].

В цілому, на нашу думку, в Україні є всі умови для формування громадянського суспільства, як складової частини правової держави сучасності, що потрібно для належного забезпечення прав та свобод людини і громадянина та входження України у якості рівноправного партнера до асоціації європейських держав [12].

Отже, як показує практика, імплементація нових концепцій публічного адміністрування дало змогу країнам розвинутої демократії подолати відсутність інституційного поділу влади, власності управління та корупцію. Тому є актуальним впровадження демократичних стандартів та принципів діяльності публічних адміністрацій у роботу вітчизняних органів влади. Воно стане запорукою утвердження в Україні верховенства права, громадянського суспільства, забезпечення всебічної реалізації прав і свобод, законних інтересів громадян [13, с. 37 – 38].

Таким чином, говорячи про передумови та шляхи формування правової держави сучасності, варто зазначити, що вони повинні практично бути тісно пов'язаними між собою, з одного боку, сприяти реалізації основ правової державності, що вже знайшли своє відображення у Конституції України, а з іншого – реально наблизити систему вітчизняного законодавства до міжнародно-визнаних стандартів у галузі забезпечення прав людини і громадянина та принципів функціонування державної влади.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у результаті проведеного дослідження визначено, що у сучасних умовах передумови та шляхи формування правової держави сучасності є актуальними для дослідження. Формування правової держави сучасності сьогодні є

неможливим без активного розвитку інститутів громадянського суспільства. Важливе завдання української держави на сучасному етапі розвитку, відповідно, вбачається в тому, щоб створити необхідні правові й організаційні умови, сприятливу політичну атмосферу для розвитку громадських ініціатив та об'єднань.

Встановлено, що у сучасних умовах нівелюється правова культура громадян, яка, в свою чергу, є однією з фундаментальних ознак правової держави. Варто відзначити, що принцип верховенства права в Україні існує, на жаль, виключно на доктринальному та нормативному рівні, а Україна в сучасних умовах потребує дієвої системи його реалізації, тому як без неї, він стає псевдо-принципом, що існуватиме лише на документі. Таким чином, ефективність реалізації заходів щодо забезпечення формування правової держави сучасності відображає зусилля публічних адміністрацій та залучення інститутів громадянського суспільства у сферах громадського життя під час внесення поправок до нормативно-правових актів в частині реформування відповідних сфер.

Подальших розвідок потребує досвід формування правової держави сучасності в європейських країнах, урахування якого може стати базою для розбудови громадянського суспільства в Україні. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці новітніх підходів для формування правової держави сучасності, де організаційно-правові механізми розвитку громадянського суспільства в Україні стануть предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.06.2022).

2. Маменко Б. М., Пархоменко-Куцевіл О. І. Передумови, ознаки і шляхи формування правової держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 99–105.
3. Чукаєва В. О. Громадянське суспільство та конституційна доктрина розвитку правової держави України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 36-38.
4. Кравцова М. О., Приходько А. А. Шляхи формування правової держави в Україні. *International scientific conference «Legal education and science as the need of the hour: new European challenges» : conference proceedings*, October 8–9, 2021. Łódź, the Republic of Poland : "Baltija Publishing", 2021. С. 28-31.
5. Євтушенко О. Н. Громадянське суспільство та інститути публічної влади в політичній системі України. *Наукові праці*. 2011. Випуск 143. Том 155. С. 56-61.
6. Московець В. І. Громадськість як інститут громадянського суспільства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2(53). С. 37-43.
7. Чернявська Б. В. Роль інститутів громадянського суспільства в діяльності публічної адміністрації: український та міжнародний аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 1(30). С. 141-147.
8. Неділько А. І. Значення громадянського суспільства у розвитку публічного управління на місцевому рівні в Україні. *Право та державне управління: зб. наук. пр.* Запоріжжя : КПУ, 2017. №4 (29), т. 2. С. 34-39.
9. Національна стратегія сприяння розвитку інститутам громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#n20> (дата звернення: 22.06.2022).
10. Калиновський Ю. Ю. Правосвідомість українського суспільства: генеза та сучасність : монографія. Харків : Право, 2008. 288 с.

11. Малишев Б.В. Принципи панування права (the rule of law) у праці Альберта Дайсі «Вступ до вивчення конституційного права». *Проблеми філософії права*. 2008. Т. VI–VII. С. 118–123.

12. Кулініч О.О. Вільне поширення фотографій з зображенням фізичної особи за законодавством України і Російської Федерації. *«Молодий вчений»*, 2014, № 12 (15), С. 274-277.

13. Методичні підходи до організації діяльності з публічного адміністрування : наук. розробка / уклад. : Н. М. Мельтюхова, Л. В. Набока, Ю. В. Дідок ; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. Київ : НАДУ, 2011. 48 с.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine”, Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 10 Aug 2022).

2. Mamenko, B. M. and Parkhomenko-Kutsevil, O. I. (2021), “Prerequisites, signs and ways of forming the rule of law”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 17, pp. 99–105.

3. Chukaieva, V. O. (2019), “Civil society and the constitutional doctrine of the rule of law of Ukraine”, *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, vol. 3, pp. 36-38.

4. Kravtsova, M. O. and Prykhodko, A. A. (2021), “Ways of forming the rule of law in Ukraine”, *International scientific conference «Legal education and science as the need of the hour: new European challenges» : conference proceedings*, Baltija Publishing, Łódź, Republic of Poland, October 8–9, pp. 28-31.

5. Ievtushenko, O. N. (2011), “Civil society and institutions of public power in the political system of Ukraine”, *Naukovi pratsi*, vol. 143, no. 155, pp. 56-61.

6. Moskovets, V. I. (2011), "The public as an institution of civil society", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, vol. 2(53), pp. 37-43.
7. Cherniavska, B. V. (2020), "The role of civil society institutions in the activities of public administration: Ukrainian and international aspects", *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, vol. 1(30), pp. 141-147.
8. Nedilko, A. I. (2017), "The importance of civil society in the development of public administration at the local level in Ukraine", *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, vol.4 (29), no. 2, pp. 34-39.
9. President of Ukraine (2016), "National Strategy for Development of Civil Society Institutions in Ukraine for 2016-2020", Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#n20> (Accessed 10 Aug 2022).
10. Kalynovskyi, Yu. Yu. (2008), *Pravosvidomist ukrainskoho suspilstva: geneza ta suchasnist : monohrafiia*. [Legal awareness of Ukrainian society: genesis and modernity], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
11. Malyshev, B.V. (2008), "Principles of the rule of law in the work of Albert Daisy "Introduction to the study of constitutional law", *Problemy filosofii prava*, vol. VI–VII, pp. 118–123.
12. Kulinich, O.O. (2014), "Free distribution of photographs depicting an individual under the laws of Ukraine and the Russian Federation", *«Molodyi vchenyi»*, vol. 12 (15), pp. 274-277.
13. Meltiukhova, N. M. Naboka, L. V. and Didok, Yu. V. (2011). *Metodychni pidkhody do orhanizatsii diialnosti z publichnoho administruvannia* [Methodical approaches to the organization of public administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2022 р.